

Yashil

IQTISODIYOT

va

TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 9

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 384 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 7-sentyabrda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi

Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori

Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori

Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori

Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi

Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH

Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH

Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya

Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Innovatsion siyosatni amalga oshirish yo'nalishlari.....	16
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Tijorat banklari kredit portfelini boshqarishning bozor mexanizmlari va ularni joriy etishdagi muammolar	21
Yusupov Shoxzod Maxmatmurodovich	
Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish davrlari ekonometrik modelini yaratish masalalari.....	24
Abdullayev Farxod Ozodovich	
Marketing yondashuvi asosida Sirdaryo viloyatining investitsion salohiyatini baholash usullari.....	35
Xolmurotova Diyoraxon Ibragimovna	
Bevosita soliqlar ma'muriyatchiligi.....	41
Idrisov Alisher Otajonovich	
Soliq nazorati va transfert narxni belgilashda soliq nazoratini tashkil etishning xorij tajribalari.....	46
Abdiev Jaxongir Ibragimovich	
Soliq siyosati va strategiyasining ilmiy-nazariy tahlili.....	53
Djumaniyazov Marks Quranbaevich	
Pestel tahlili – muvaffaqiyatli investitsiya qarorlarini qabul qilish asosi	60
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan biznes loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning o'ziga xos xususiyatlari.....	67
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
The significance, problems and solutions of the green economy in the New Uzbekistan economy.....	74
Sattorova Mehriniso, Ibragimova Gulchehra Tohirovna	
O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni soliqqa tortishning joriy qilinishi va rivojlanish tendensiyasi	79
Otamuradov Nuriddin Najmiddinovich	
Korporativ boshqaruvni innovasion rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari	87
Xalmuradov Elmurod Dilmuradovich	
Международный опыт стимулирования инновационной деятельности.....	93
Абдиуалиева Гулзада Азатовна	
How does foreign direct investment promote economic growth?	98
O'tkirova Bonu Azamat kizi	
Mintaqalarni barqaror rivojlantirishning konseptual asoslari va ular evolyutsiyasi.....	102
Umarov Abduvaxob Tursunovich	
Technological Innovations of Electronic Payment Systems.....	107
Mirkomil Boboyorov Murodullaevich	
Ta'lim xizmatlari sohasida davlat-xususiy sherikligining rivojlanishida xorij tajribasining o'rni va ahamiyati.....	115
Imomov Xolmurod Norqul o'g'li	
O'zbekiston iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investisiya va xorijiy kreditlar jalb qilish samaradorligi tahlili	119
Maksudov Abdumalik Xodievich	
Davlat ehtiyojlari uchun tovarlar (ishlar, xizmatlar) xarid qilishni takomillashtirish	124
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	

Mamlakatimizda oziq-ovqat sanoatini rivojlanish holati va uning dolzarbligi	129
Turg'unov Muxriddin Mo'ydinjon o'g'li	
Turizmda innovatsiyalarni qo'llash imkoniyatlari.....	133
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li	
Davlat budjetining solikli daromadlari tahlili	139
Abduraimova Nigora Radjabovna	
Soliq yuki soliq tizimining qanchalik samarali ekanligini aniqlovchi muhim mezon	143
To'likov Ulug'bek Toshmamatovich	
O'zbekiston sanoat korxonalarida xom ashyo resurslaridan samarali foydalanishning hozirgi holati, muammolari va mintaqaviy xususiyatlari (qashqadaryo viloyati misolida).....	151
Ochilov Akram Odilovich, Xazratov Sarvar Ibragimovich	
Состояние туристической инфраструктуры Ташкентской области.....	156
Гаппарова Майрамхон Зафар кизи	
Sanoatlashuvning ekologik ta'siri va "yashil" iqtisodiyotga o'tishning asoslari	161
Nosir Maxmudov, Lola Azimova	
Iqtisodiyotni raqamlashtirishda sinergetik ta'sirning nazariy asoslari	167
Maxmudova Zoxida Maqsudali qizi, Normurodov Xusan	
Davlat budjeti xarajatlaridansamarali foydalanishni takomillashtirish.....	173
Sherxon Tuychiyev	
Savdo korxonalarida ta'minot zanjirining asosiy bosqichlari va muammolari.....	177
Ergashev Jahongir Baxodirovich	
Kichik biznes subyektlarining innovatsion loyihalarni moliyalashtirish yo'llari	180
Ergashev Firuz Baxodirovich, Ishturdiev Hasan Abdigapparovich	
Budjet tashkilotlarida qurilish-ta'mirlash xarajatlari hisobining asoslari.....	184
Azizova Zilola Lochin qizi	
Xorijiy mamlakatlarda tadbirkorlik subyektlari tomonidan mahallilashtirish asosida mahsulot ishlab chiqarishning o'ziga xos jihatlari	191
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
Suv ekologiyasining asosiy yo'nalishi va uning fandagi o'rni.....	200
Musayeva Muqaddas Abdurashid qizi	
Анализ прибыли агропромышленности	204
Гафурова Азизахон Фатиховна	
Systematic analysis of briquette mass pressing equipment approach	209
Kobilov Khasan Khalilovich, Sharipova Nazira Rakhmatilloevna	
An Econometric Assessment of the Effects of Fintech on Economic Growth in Developed Countries	213
Anvarkhonov Abdulatifkhon Jamshidkhon ugli	
Raqamli iqtisodiyot rivojida korporativ boshqaruv faoliyatining roli	216
Muxitdinov Ulug'bek Diyarovich	
Значение промышленной сети в развитии деятельности предприятий малого бизнеса.....	221
Кодиров Жавлонбек Нематуллаевич	
Tadbirkorlik kambag'allikni qisqartirishning asosiy yo'nalishi.....	225
Xolmirzayev Abdulxamid Xapizovich	
Kichik biznes subyektlarida mahsulot ishlab chiqarishda innovatsiyani joriy etish masalalari.....	230
Mirzayev Kobil Nosirjonovich	
Investisiya faoliyatini moliyalashtirish manbalarini rivojlantirish mexanizmlari.....	236
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	

Innovasion iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida sifat menejmentini joriy etishning nazariy-uslubiy masalalari.....	242
Zarina Ashurova	
Social media marketing strategies for small businesses.....	247
Mannonov Shahzod Istam ugli	
Xalqaro shartnomalar qoidalarini qo'llashning xalqaro va milliy uslubiy tamoyillarining o'zaro ta'siri.....	250
Rajapov Shuxrat Zaripbaevich	
Neft-gaz, yoqilg'i energetika sanoati sohasidagi yirik soliq to'lovchilarda soliq nazoratini samarali tashkil etish va takomillashtirish masalalari	258
Abdullaev Shuxrat Sultanbaevich	
Суть и значимость инновационных технологий в региональном управлении	266
Муминов Фазлиддин Хусниддин угли	
SWOT-анализ использования социальных сетей в туристической индустрии узбекистана	279
Касимова Зилола Гуламиддиновна	
Germaniya tajribasidan foydalanish orqali o'zbekistonda turizm sohasidagi kadrlar salohiyatini rivojlantirish masalalari	287
Xamidova Mo'tabarxon Abdumalik qizi, Ochilov Akram Odilovich	
Blockchain texnologiyasining bank operatsiyalari xavfsizligini ta'minlashdagi o'rni.....	291
Mirpulatova Luiza Mansurovna	
Tijorat banklarini reytingini aniqlashda bankometr modelidan foydalanish yo'llari.....	294
Karabaev Nodir Abduhamidovich	
Значение business city как инфраструктурного объекта	303
Солиева Умида Алишер кизи	
The potential for the development of wage labor as a factor	308
Usmanov Ilkhom Achilovich	
Ways to improve the organizational and economic mechanism of business tourism in Uzbekistan.....	312
Musayeva Shoirazimovna, Usmanova Dilfuza Ilkhomovna	
Kichik biznes subyektlarining faoliyatini baholashning metodologik asoslari	318
Mavrolov Ravshan Ne'matjonovich	
Kichik korxonalarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanish.....	324
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Mamlakatimizda intensiv baliqchilikni rivojlantirishning dolzarb masalalari	328
Mamatqulov Nurbek O'razali o'g'li	
Уменьшение выбросов парниковых газов и переход к возобновляемым источникам энергии	331
Р.Т. Шомуродов, И.И. Бахадиров, Р.Т. Умаров, И.Ш. Жамолиддинова	
Ipoteka bozorida investision muhitni yaxshilash yo'llari.....	341
Abdullaev Muhammadsodiq Isroil o'g'li	
Muammoli kreditlar: yechimlari va istiqbollari.....	346
Kalandarov Abdulla Baxtiyorovich	
Ishlab chiqarish korxonalarida risklarni boshqarish va ta'sirini baholash uslubiyati.....	351
Muxitdinov Shuhrat Ziyavitdinovich	
Zamonaviy sharoitda PR (jamoatchilik bilan aloqalar)ning mazmuni va ahamiyati.....	356
Ergasheva Fotimaxon Ibragimovna	
O'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o'ziga xos xususiyatlari	361
Xikmatillayeva Dildora Shavkat qizi	

Rahbar kasbiy motivatsiyasini rivojlantirish ko'nikmalarini takomillashtirish Shadiyev Sherzod Fayzullayevich	366
Mamlakatimizda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i va uni prognoz qilish usullari..... Sobirova Nigora Baxtiyor qizi, Anvarova Malika Baxtiyor qizi	371
Improvement of marketing communication strategies in chemical industry enterprises Muminova Dildora Dilshadovna	375
Mikromoliya tashkilotlarida islom moliyaviy instrumentlarini joriy etishni takomillashtirish..... Axmedova O'g'ilshod Musurmonqul qizi	380

MIKROMOLIYA TASHKILOTLARIDA ISLOM MOLIYAVIY INSTRUMENTLARINI JORIY ETISHNI TAKOMILLASHTIRISH

Axmedova O'g'ilshod Musurmonqul qizi

"International School of Finance Technology and Science"
instituti "Fundamental iqtisodiy fanlar" kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada mikromoliya tashkilotlarida islom moliyaviy instrumentlarini joriy etishning dolzarbligi, afzalliklari va bu boradagi muammolar tahlil qilinadi. Islom moliyasi foizsiz (riba) moliyaviy vositalar orqali iqtisodiy adolatni ta'minlaydi va bu jarayonda musharaka, mudaraba, murabaha kabi moliyaviy mexanizmlar qo'llaniladi. Maqola islom moliyaviy tizimining kam ta'minlangan aholi uchun moliyaviy kamsitishni kamaytirishdagi ahamiyatini, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash imkoniyatlarini ko'rsatadi. Shuningdek, huquqiy tartibga solish, malakali kadrlar yetishmovchiligi va texnologik rivojlanish kabi qiyinchiliklar ham ko'rib chiqilgan. Mikromoliya sektorida islom moliyaviy xizmatlarini rivojlantirish va takomillashtirish bo'yicha aniq tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: islom moliyasi, mikromoliya tashkilotlari, musharaka, mudaraba, murabaha, qard hasan, foizsiz moliya, ijtimoiy barqarorlik, shariatga mos moliya, moliyaviy inkluziya, islomiy bank tizimi, risklarni taqsimlash, huquqiy tartibga solish, moliyaviy texnologiyalar (fintech).

Abstract: This article analyzes the relevance, advantages and problems of introducing Islamic financial instruments in microfinance organizations. Islamic finance provides economic justice through interest-free (riba) financial instruments, and financial mechanisms such as musharaka, mudaraba, and murabaha are used in this process. The article shows the importance of the Islamic financial system in reducing financial discrimination for the poor population, and the possibilities of ensuring social stability. Challenges such as legal regulation, shortage of qualified personnel and technological development were also considered. Specific recommendations are given for the development and improvement of Islamic financial services in the microfinance sector.

Key words: Islamic finance, microfinance organizations, musharaka, mudaraba, murabaha, qard hasan, interest-free finance, social stability, Sharia-compliant finance, financial inclusion, Islamic banking system, risk sharing, legal regulation, financial technologies (fintech).

Аннотация: В данной статье анализируются актуальность, преимущества и проблемы внедрения исламских финансовых инструментов в микрофинансовых организациях. Исламские финансы обеспечивают экономическую справедливость посредством беспроцентных финансовых инструментов (риба), и в этом процессе используются такие финансовые механизмы, как мушарака, мудараба и мурабаха. В статье показано значение исламской финансовой системы в снижении финансовой дискриминации бедного населения, а также возможности обеспечения социальной стабильности. Также были рассмотрены такие проблемы, как правовое регулирование, нехватка квалифицированных кадров и технологическое развитие. Даны конкретные рекомендации по развитию и совершенствованию исламских финансовых услуг в микрофинансовом секторе.

Ключевые слова: Исламские финансы, микрофинансовые организации, мушарака, мудараба, мурабаха, кард хасан, беспроцентное финансирование, социальная стабильность, финансы, соответствующие шариату, финансовая инклюзивность, исламская банковская система, разделение рисков, правовое регулирование, финансовые технологии (финтех).

KIRISH

Hozirgi global iqtisodiyotda mikromoliya tashkilotlari kam ta'minlangan va moliyaviy resurslardan yetarli darajada foydalana olmaydigan aholining turmush darajasini yaxshilashda muhim rol o'ynamoqda. Ayniqsa, rivojlanayotgan musulmon mamlakatlarida islom moliyasiga mos xizmatlarga talab ortib borayotgan bir vaqtda an'anaviy moliyaviy xizmatlar bilan shariatlarga muvofiq bo'lmagan foizli operatsiyalar o'rtasida ma'lum chek-

lovlar yuzaga kelmoqda. Shu sababli islom moliyaviy instrumentlarini mikromoliya tashkilotlarida joriy etish dolzarb masala hisoblanadi. Bu instrumentlar foizsiz moliyalashni ta'minlab, kam ta'minlangan qatlamlarga adolatli va ijtimoiy mas'uliyatli moliyaviy xizmatlarni taklif etadi. Ushbu maqola islom moliyasi asosida mikromoliya tashkilotlarining imkoniyatlarini kengaytirish, mavjud muammolarni tahlil qilish va ushbu tizimni yanada takomillashtirish yo'llarini o'rganishga qaratilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Mikromoliya tashkilotlarida islom moliyaviy instrumentlarini joriy etish va takomillashtirish mavzusi bo'yicha tadqiqotlar va ilmiy adabiyotlar turli yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Ushbu adabiyotlar, asosan, islom moliyasi, mikromoliya va ularning o'zaro bog'liqligi, shuningdek, ushbu instrumentlarning samaradorligi va huquqiy masalalariga qaratilgan.

Islom moliyasining asosiy qoidalarini o'rgangan asarlarning ko'pchiligi, jumladan, Siddiqi (2006) va Usmani (2002) kabi tadqiqotchilarning asarlari, riba (foiz)ning taqiqlanishi va risklarni adolatli taqsimlash masalalariga katta e'tibor qaratadi. Bu tadqiqotlar islom moliyasining an'anaviy moliyaviy tizimlardan farqlarini va ularning iqtisodiy samaradorligini tushunishga yordam beradi¹.

Obidiyulloh Sa'idov (2017) va Karatash (2011) kabi mualliflar mikromoliya va islom moliyaviy instrumentlari o'rtasidagi integratsiyani o'rganib, ushbu tizimning qashshoqlikni kamaytirishdagi imkoniyatlarini tadqiq etgan. Ularning ishlari, islomiy moliyaviy vositalarning, ayniqsa, musharaka, mudaraba va murabaha kabi instrumentlarning mikromoliya tashkilotlari orqali kam ta'minlangan aholini moliyaviy jihatdan qo'llab-quvvatlashdagi ijobiy ta'sirlarini o'rganadi².

Islom moliyasi sohasida huquqiy bazani yaratish va uni mukammallashtirish bo'yicha yozilgan asarlar ham muhim o'rin tutadi. El-Gamal (2006) va Vogel va Hayes (1998) kabi tadqiqotchilar islom moliyasini huquqiy jihatdan tartibga solishning qiyinchiliklarini va shariatlarga mos moliyaviy mahsulotlarni yaratish jarayonlarini yoritgan. Ularning tadqiqotlari mikromoliya tashkilotlarida islom moliyaviy mahsulotlarini muvaffaqiyatli joriy etishda huquqiy tartibotlarning zarurligini ko'rsatadi³.

Masud va Saad (2016) kabi amaliy tadqiqotchilar islom moliyasining mikromoliya sektorida qanday muvaffaqiyatli qo'llanilishi va ularning ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirlarini o'rganib chiqqan. Ular islom moliyaviy instrumentlaridan foydalangan mikromoliya tashkilotlarining moliyaviy barqarorligi va aholi farovonligini yaxshilashdagi rolini empirik tadqiqotlar orqali tahlil qilgan⁴.

TAHLIL VA NATIJALAR

Islom moliyaviy instrumentlari global moliya tizimida tobora muhim o'rin egallab bormoqda va mikromoliya tashkilotlarida joriy etish yanada ahamiyatli bo'lib bormoqda. Islom moliyasi foizni taqiqlagan holda adolatli, halol va ijtimoiy mas'uliyatli moliyaviy vositalarni rivojlantiradi. Ushbu maqolada mikromoliya tashkilotlarida islom moliyaviy instrumentlarini joriy etishning dolzarbligi, muammolari va rivojlantirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Mikromoliya tashkilotlari kam ta'minlangan va moliyaviy xizmatlardan foydalana olmaydigan aholi qatlamiga yordam berishda muhim rol o'ynaydi. Islom moliyaviy instrumentlari esa foizni taqiqlagan holda adolatli va halol moliyaviy xizmatlarni taqdim etadi. Ushbu instrumentlarni mikromoliya sektoriga joriy etish qashshoqlikka qarshi kurashda va iqtisodiy adolatni ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Quyida islom moliyaviy instrumentlarini mikromoliya tashkilotlarida joriy etishning afzalliklari, qiyinchiliklari va takomillashtirish yo'llari tahlil qilinadi.

Islom moliyaviy vositalari an'anaviy moliyaviy tizimlarga qaraganda bir qancha afzalliklarga ega. Bu vositalar foizsiz moliyalashni (riba taqiqlangan), adolatli risk taqsimoti va shariat qoidalariga muvofiq faoliyatni ta'minlaydi.

Musharaka va mudaraba kabi moliyaviy vositalar sheriklik asosida foyda va risklarni taqsimlash orqali iqtisodiy barqarorlikni oshiradi. Bu vositalar investor va tadbirkor o'rtasida ishonchni mustahkamlaydi.

Murabaha (savdo asosida moliyaviylash) mijozlarga kredit emas, balki tovarni sotib olish orqali moliyaviy yordam ko'rsatadi. Bu usul halollikni ta'minlaydi va mijozlarga keraksiz qarzdorlikka botishning oldini oladi.

Qard Hasan (foizsiz qarz) esa mikromoliya tashkilotlariga diniy qadriyatlarni saqlagan holda ijtimoiy mas'uliyatli faoliyat olib borishga imkon beradi.

1 Siddiqi M.N. (2006). Islamic Banking and Finance in Theory and Practice: A Survey of State of the Art. Islamic Economic Studies, 13(2), 1-48. Usmani, M. T. (2002). An Introduction to Islamic Finance. Kluwer Law International.

2 El-Gamal M. A. (2006). Islamic Finance: Law, Economics, and Practice. Cambridge University

3 Vogel F.E. & Hayes S.L. (1998). Islamic Law and Finance: Religion, Risk, and Return. Kluwer Law International.

4 Masud M. & Saad N. (2016). The Role of Islamic Microfinance in Poverty Alleviation: Lessons from Bangladesh Experience. Humanomics, 32(2), 191-206. Salman, M. (2020). Fintech and Islamic Finance: Digital Innovations for Financial Inclusion. Islamic Finance Review.

1-jadval. Islom moliyaviy instrumentlarini mikromoliya tashkilotlarida qo'llanilishi, afzalliklari, qiyinchiliklari va takomillashtirish yo'llari⁵.

Moliyaviy Instrument	Qo'llanilishi	Afzalliklari	Qiyinchiliklari	Takomillashtirish yo'llari
Musharaka (Sheriklik asosida investitsiya)	Mijoz va moliya tashkiloti birgalikda investitsiya kiritib, foyda va zarar adolatli taqsimlanadi.	-Foyda va zararining teng taqsimlanishi -Risklar adolatli taqsimlanadi	-Mijoz va tashkilot o'rtasida ishonch masalalari -Huquqiy nazorat zaifligi	- Huquqiy asoslarni kuchaytirish - Mijoz va tashkilot o'rtasida aniq kelishuv
Mudaraba (Boshqaruv asosida investitsiya)	Tashkilot moliya beradi, mijoz esa boshqaradi; foyda kelishilgan ulush bo'yicha taqsimlanadi.	- Risklar asosan moliyaviy tashkilot tomonidan qabul qilinadi - Boshqaruv erkinligi	- Mijozning samarali boshqaruv ko'nikmalariga ega bo'lmasligi - Foyda taqsimoti bilan bog'liq nizolar	- Mijozlarni malaka oshirish kurslariga jalb qilish - Boshqaruv ko'nikmalarini rivojlantirish
Murabaha (Tovarlarni sotib olib, ustamali narxda qayta sotish)	Tovarlarni mikromoliya tashkiloti tomonidan sotib olinadi va mijozga ustama qo'yib sotiladi	- Foizsiz kredit alternativi - Mijozni keraksiz qarzdin saqlaydi	- Ustama narxning adolatligi bo'yicha nizolar - Tovarlarni narxi yuqori bo'lishi mumkin	- Ustama marjalarni tartibga solish - Tovarlarni narxini shaffof qilish
Ijarah (Ijara)	Mol-mulkni mijozlarga ijaraga berish; mijoz kelajakda sotib olish huquqiga ega.	- Tadbirkorlar uchun mol-mulkni sotib olishdan ko'ra arzonroq imkoniyat	Mol-mulk ijarasidan foyda olish imkoniyati	- Mol-mulk qiymati oshib ketishi - Yuridik xavflar va shartnoma masalalari
Qard Hasan (Foizsiz qarz)	Mijozlarga foizsiz qarz beriladi, bunda asosiy maqsad ijtimoiy yordam.	Mijozlar uchun yengillik - Ijtimoiy mas'uliyatning oshishi	- Tashkilot uchun foyda manbasi emas - Qarzlarni qaytarish xavfi	- Shartlarni aniq belgilash - Qarzlarni qaytarish bo'yicha samarali tizim yaratish

Ushbu jadvaldan ko'rinib turibdiki, islom moliyaviy vositalarini mikromoliya tashkilotlarida joriy etish qashshoqlikka qarshi samarali vosita bo'lishi mumkin. Ammo huquqiy asoslarni kuchaytirish, xodimlar malakasini oshirish va texnologik yangiliklardan foydalanish kabi muhim masalalar joriy etishni takomillashtirishda alohida e'tiborga loyiqdir.

Islom moliyaviy instrumentlarini mikromoliya tashkilotlarida muvaffaqiyatli joriy etishda bir nechta qiyinchiliklar mavjud:

1. *Huquqiy va tartibga solish muammolari.* Islom moliyaviy mahsulotlarini joriy etish uchun maxsus yuridik asoslar zarur. Ko'pgina mamlakatlarda islom moliyasini to'liq tartibga soluvchi qonunlar yo'q yoki rivojlanmagan, bu esa joriy etishni qiyinlashtiradi.

2. *Xodimlarning malakasini oshirish.* Mikromoliya tashkilotlari xodimlari islom moliyaviy vositalari bilan ishlash uchun yetarli bilim va tajribaga ega bo'lmasligi mumkin. Islom moliyasi o'ziga xos qoidalarga ega bo'lgani uchun xodimlarning malakasini oshirish zarur.

3. *Texnologik qiyinchiliklar.* Islom moliyaviy vositalarini raqamli platformalarda samarali joriy etish uchun texnologik infratuzilma zarur. Moliyaviy texnologiyalar (fintech) imkoniyatlaridan foydalanish bu sohada muhim rol o'ynaydi, ammo ko'plab mikromoliya tashkilotlari hali bu texnologiyalarni joriy qilmagan.

Islom moliyaviy vositalarini mikromoliya tashkilotlarida joriy etishni takomillashtirish uchun quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish lozim:

- *Huquqiy tartibotlarni yaxshilash.* Islom moliyasini tartibga soluvchi huquqiy bazani mustahkamlash va davlat miqyosida shariatga mos keladigan moliyaviy tizimlarni rivojlantirish lozim. Bunda qonunchilikni yanada soddalashtirish va islom moliyaviy instrumentlariga nisbatan soliq va tartibga solish qoidalarini o'zgarishiga e'tibor qaratish muhim.
- *Malakali mutaxassislar tayyorlash.* Mikromoliya tashkilotlari uchun maxsus o'quv dasturlari, treninglar tashkil qilish zarur. Xodimlarga islom moliyaviy vositalari va shariatlarga mos keladigan xizmatlarni ko'rsatish bo'yicha chuqur bilimlar berilishi kerak.

5 Salman M. (2020). Fintech and Islamic Finance: Digital Innovations for Financial Inclusion. Islamic Finance Review.

- *Innovatsion texnologiyalarni joriy etish.* Raqamli moliyaviy texnologiyalarni (fintech) islom moliyasiga integratsiya qilish orqali mikromoliya xizmatlarini rivojlantirish mumkin. Bu, ayniqsa, qishloq joylarda va moliyaviy resurslarga yetarlicha ega bo'lmagan aholi uchun katta ahamiyatga ega bo'ladi. Fintech mikromoliya xizmatlarini yanada arzon, qulay va tezkor qilishga yordam beradi.
- *Shaxsiylashtirilgan moliyaviy mahsulotlar yaratish.* Islom moliyaviy vositalarini mahalliy bozorlar va mijozlarning o'ziga xos ehtiyojlariga moslashtirish zarur. Bu usul mijozlarning ishonchini mustahkamlaydi va ularni iqtisodiy faoliyatda yanada faol ishtirok etishiga yordam beradi.

XULOSA

Mikromoliya tashkilotlarida islom moliyaviy instrumentlarini joriy etishni takomillashtirish, iqtisodiy o'sish va moliyaviy inklyuzivlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu jarayon bir qator asosiy yo'nalishlar orqali amalga oshirilishi kerak.

Birinchidan, islom moliyasining tamoyillarini yaxshi tushuntirish va xodimlarga ta'lim berish tashkilot ichida ishonchni va shaffoflikni oshiradi. Innovatsion moliyaviy instrumentlar, masalan, sukuk va murabaha mijozlarga yanada ko'proq imkoniyatlar yaratishi mumkin.

Ikkinchidan, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish raqamli platformalar va mobil ilovalar orqali xizmat ko'rsatishni soddalashtiradi, bu esa mijozlar uchun qulaylik yaratadi.

Uchinchidan, hamkorlik va tarmoq yaratish orqali tajriba almashish va resurslardan samarali foydalanish imkoniyatlari kengayadi. Mijozlarning ehtiyojlariga mos ravishda xizmatlar taklif etish, shariatga muvofiq maslahatlar olish jarayoni tashkilotlarning muvaffaqiyatini oshirishga yordam beradi.

Shunday qilib, mikromoliya tashkilotlarida islom moliyaviy instrumentlarini takomillashtirish nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi, balki jamiyatda moliyaviy inklyuzivlikni oshirib, aholi farovonligini yaxshilashga xizmat qiladi. Bu jarayon, islom moliyasining o'ziga xos jihatlari hisobga olgan holda, barqaror va adolatli moliya tizimini yaratishga ko'maklashadi.

Mikromoliya tashkilotlarida islom moliyaviy instrumentlarini joriy etish jamiyat uchun katta ahamiyatga ega. Bu usullar musulmon mijozlari uchun diniga mos moliyaviy xizmatlar ko'rsatish bilan birga iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga yordam beradi. Ushbu instrumentlarni joriy etishni yanada takomillashtirish, tartibga solish va innovatsion texnologiyalarni jalb qilish orqali yanada samarali natijalarga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Siddiqi M.N. (2006). *Islamic Banking and Finance in Theory and Practice: A Survey of State of the Art*. Islamic Economic Studies, 13(2), 1-48.
2. Usmani M.T. (2002). *An Introduction to Islamic Finance*. Kluwer Law International.
3. El-Gamal M.A. (2006). *Islamic Finance: Law, Economics, and Practice*. Cambridge University Press.
4. Vogel F.E. & Hayes S.L. (1998). *Islamic Law and Finance: Religion, Risk, and Return*. Kluwer Law International.
5. Obidiyulloh Sa'idov. (2017). *Islom moliyasi: Nazariyasi va amaliyoti*. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.
6. Karatash I. (2011). *Islamic Microfinance: A Model for Poverty Alleviation*. Journal of Islamic Economics, 23(3), 45-60.
7. Masud M. & Saad N. (2016). *The Role of Islamic Microfinance in Poverty Alleviation: Lessons from Bangladesh Experience*. Humanomics, 32(2), 191-206.
8. Salman M. (2020). *Fintech and Islamic Finance: Digital Innovations for Financial Inclusion*. Islamic Finance Review, 12(4), 10-24.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Shahzod Avilqulov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

